
УДК 81'42

С.П. Биби́к

Інститут української мови НАН України, м. Київ

СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ДИСКУРСОЛОГІЇ

Рецензія на: **Кондратенко Н.В., Стрій Л.І.,
Билінська О.С. Лінгвопрагматика політичного
дискурсу: типологія мовленнєвих жанрів.**
Одеса: Астропринт, 2019

Зовсім недавно в українському мовознавстві з'явилася нова праця, в анотації до якої її авторки наголосили на тому, що об'єктом аналізу є політичний дискурс, представлений у лінгвопрагматичному аспекті, що в дослідженні запропоновано власну типологію мовленнєвих жанрів політичного тексту з огляду на розмежування інформативного і фактичного виявів спілкування. Така робота зацікавить насамперед тих, хто працює у галузі лінгвостилістики, а значить і комунікативної лінгвістики, генристики, медіастилістики, риторики тощо.

Від себе додамо — і *політичної дискурсології*. До цієї думки спонукала нас праця, підготовлена під керівництвом очільниці одеської школи політичної лінгвістики — Наталії Василівни Кондратенко, д. філол. н., професора, завідувача кафедри прикладної лінгвістики Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова, авторки вже понад десятка праць з означеної проблеми.

Помітно, що поняття «політичний» увійшло в ряд термінів на позначення методологічних підходів до таких соціокультурних феноменів, як «політика — влада — суспільство — людина», пор.: *політична філософія, політична економія, політична соціологія, політична історія, політична антропо-*

© С.П. БИБИК, 2019

логія, політична психологія, політичний менеджмент. Усі ці галузі знання сконцентровані на теоретичному і практичному осмисленні причиново-наслідкових зв'язків у сфері політики, реального корпоративного досвіду суб'єктів суспільства, на пізнанні людини як суспільної і політичної істоти, політичних ідей та морально-етичних цінностей, які пропагує і просуває влада, владні інститути, що конкурують у певні періоди буття політичної спільноти. Основа політичної комунікації — мова, що у своєму специфічному вияві й постає як об'єкт, умовно кажучи, політичної лінгвістики, становлення якої «відбулося в межах двох лінгвістичних макропарадигм — комунікативно-прагматичної та когнітивно-дискурсивної» (с. 12 — 13). Динаміку цього процесу почасти відбиває параграф «Етапи розвитку лінгвістичних досліджень політичної комунікації» (с. 17 — 22).

Політична лінгвістика як така — це лише один із ракурсів вивчення літературної мовної практики у складному конгломераті культури повсякдення, дослідження текстів із суспільно важливої тематики державного життя. Політичний же дискурс є у загальній мовній практиці сегментом сплавлення політичної мови та політичної реальності.

Американський політолог та соціолог, один із розробників концепту «політичний дискурс», Мюррей Едельман наголошував, що закон політичного дискурсу працює тільки так: влада змушена / приречена / бажає створювати ту реальність, яку *проговорила* із своїм виборцем (Кононенко Н. Політична мова і є нашою політичною реальністю. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/06/6/7217316/> (дата звернення — 23.06.2019)). Отже, *політична дискурсологія* — це людиновимірний інтегративний дисциплінарний напрям, який вивчає політичні рефлексії, політичні дії разом з мовною поведінкою політика в типових жанрових реалізаціях. Останні ж не виникають спонтанно, їх витворює соціум, і тому досліджувати їх треба із застосуванням, як справедливо зауважено у рецензованій праці, інтегративного методу як єдності комунікативного, дискурсивного і лінгвопрагматичного підходів (с. 13 — 17).

У мережі функціонально-стильових різновидів літературної мови мова політики (від текстів, які забезпечують юридичний статус партій, громадських організацій, до текстів різного жанрового спрямування, продукованих у періоди виборів різних ланок влади, створюваних на дискусійних політичних майданчиках) за лексико-граматичними і концептуально-ціннісними ознаками співвіднесена з публіцистичним стилем. На відміну від публіцистичного стилю у значенні 'мова преси, радіо, телебачення', політичний дискурс орієнтований не на *висвітлення подій політичного життя у країні та світі*, а на їх створення і відповідну проєкцію в медіареальності, зокрема й за допомогою такої маніпулятивної комунікативної стратегії, як мовна гра («інформативне спілкування», в оцінці співавторів рецензованої монографії). Політичний дискурс є і публічною реалізацією одного з експресивних різновидів мови з ознаками вольової оцінності — фактичне спілкування політиків між собою і соціумом (друге значення публіцистичного стилю як ораторського, риторичного).

Вольова концепція реалізації політичного дискурсу оприявнюється в характерній модальності виступів політиків, у системі стратегій корпоративної (партійної) та індивідуальної (зокрема лідерської) мовної поведінки. У зв'язку з цим міркуванням пор. потрактування політичного дискурсу «як реалізації політичної комунікації, інституційний тип спілкування, метою якого є тримання переваги в боротьбі за владу за допомогою вербальних і невербальних засобів» (с. 31).

Звичайно ж, класична проєкція суспільно усвідомлених функціональних різновидів української літературної мови не може бути повністю співвіднесена з дискурсивною: за лексико-семантичними ознаками поняття «публіцистичний стиль» ширше за політичний дискурс, мову політики, які репрезентують лише один із сегментів культури повсякдення — суспільно-політичний, владний, державницький; у політичній комунікації відзначаємо й ознаки дифузії офіційно-ділової практики — опертя на етикетні формули, ритуальність, регламентованість структури і композиції політичного тексту (співавторки ще зауважують про входження політичного дискурсу в медійний, релігійний, побутовий, рекламний та ін. різновиди дискурсів, с. 30, 104 — 105, 114 — 115). Кореляція публічності / непублічності впливає на диференціацію інституційних і неінституційних форм мовної поведінки учасників політичної діяльності.

Ці загальні міркування про статус політичного дискурсу в культурі українського повсякдення підводять до узагальнення про те, що *політична дискурсологія* — це наука про мовно-інформаційний простір спільноти, який формує особливий погляд на суспільно-політичні, морально-етичні ціннісні орієнтири, виформовує оцінку певних політичних подій у масовій свідомості як справедливих / несправедливих, важливих / неважливих, чесних / брехливих, впливає на думку електорату щодо інтересів владної еліти.

Монографія «Лінгвопрагматика політичного дискурсу: типологія мовленнєвих жанрів» репрезентує широке розуміння політичного дискурсу, який представлений інституційними (в авторській інтерпретації — *презентаційно-іміджевими* (політичні слоган, програма, біографія) та *ритуальними* (привітання, звернення, подяка, некролог, інавгураційна промова)) та неінституційними (в авторській інтерпретації — *інформаційними* (повідомлення, заява, інтерв'ю), *агітаційними* (агітаційний політичний слоган, листівка, політичний виступ), *агонально-аргументативними* (ток-шоу, дебати, прес-конференція)) мовними жанрами. До такої класифікації підводять критичні міркування співавторок щодо параметрів та критеріїв диференціації стереотипних форм висловлення, аналіз досвіду попередників, утім, з нашого погляду, заявка про опертя на «функційний і жанротвірний критерії політичного дискурсу» (с. 36) ще потребує додаткових пояснень.

Стрункий, легкий для сприймання концепції праці, логічний виклад ґрунтується на найновішому мовному матеріалі, який засвідчує увагу до прагматики мовної поведінки української політичної еліти 90-х рр. ХХ ст. —

перших десятиліть ХХІ ст. Тому саме лінгвопрагматичний акцент рецензованої праці також потребував спеціального тлумачення. Дослідниці зауважили, що в цьому виданні у прагматичному спрямуванні представлено дослідження мовних жанрів політичного дискурсу як мережі готових, випрацюваних суспільством форм спілкування у різноманітних ситуаціях, стереотипних соціальних практик із характерними інтенціями. У подальшому вони пов'язують свої напрацювання з аналізом комунікативних і маніпулятивних, сугестивних стратегій і тактик, ролей (крім зафіксованих «батько», «син», «учень», «професіонал», «аматор»), особливостей інтерактивного спілкування, мовних портретів представників політикуму (зокрема у зіставленні із застосуванням лінгвокультурологічного підходу), з визначенням різноманіття інтенцій жанрово-стильових різновидів політичних текстів, із вивченням політичної метафорики, міфології тощо (с. 22 — 25). Акцентуючи увагу на зв'язку знаків (слів, висловлень, сентенцій, мікро- та макротекстів; слів-символів, міфологем, ідеологем, комунікативних стереотипів) із суб'єктами політичного дискурсу, дослідниці повсякчас зауважують про реалізацію на практиці конкретного текстового змісту категорій «експресивність», «оцінність», «інформативність», «фатичність», «ритуальність», «аргументативність», «маніпулятивність», «адресність», «подійність», «діалогічність», «конфліктність», «іміджевість», «стереотипність», «індивідуальність», «толерантність», «інтолерантність» тощо.

Уже на сьогодні мовний аналіз політичних текстів засвідчив такі важливі спостереження: «Одноманітність і абстрактність політичних програм не сприяє активізації реципієнтів, тому політичні суб'єкти вдаються до урізноманітнення програм на композиційному та семантичному рівнях» (с. 74); «Політичні мовленнєві жанри постійно розвиваються, виникають нові жанрові різновиди відповідно до комунікативних потреб сьогодення, що спричинено потребою потужного впливу на потенційних реципієнтів під час політичних кампаній» (с. 215). Помічену жанрово-стильову динаміку варто відбити у певній хрестоматії, кафедра прикладної лінгвістики могла у подальшому започаткувати створення національного корпусу політичних текстів, зокрема й попередніх періодів історії Української державності.

У напрямку політичної дискурсології перспективне опрацювання проблем української політичної слоганістики (зокрема й у порівнянні з рекламною), політичної блогеристики, політичної когнітивістики, політичної риторики, політичної лінгвоперсонології (з урахуванням вербальних і невербальних засобів комунікації) тощо. Отже, рецензована засаднича праця прислужиться кожному, хто працює з текстами ЗМІ, журналістам, кого цікавлять проблеми сучасного комунікативного та мовленнєвого впливу, питання історії та сучасного ціннісно-аксіологічного змісту мови політики.

Рецензію отримано 25.06.2019

S.P. Bybyk

Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

FORMATION OF MODERN POLITICAL DISCUSSION

Review of: *Kondratenko, N.V., Stry, L.I., Bilinska, O.S. (2019). Linguopragmatics of political discourse: the typology of speech genres. Odessa: Astroprint*

The review actualizes the problem of the development of political linguistics, political discourse. The proposed text analyzes the main achievements in the field of Ukrainian discourse, in particular the study of the language of politics, which is presented in specific stereotyped linguistic genres.

It was noted that the research was carried out at a high scientific, theoretical and practical level. Future prospects for the representatives of the Odessa School of Political Linguistics were determined.

Keywords: *political linguistics, political discourse, Odessa school of political linguistics, language genre, dialogicity of the text.*